

Σύντομος ιστορία τῆς ἰατρικῆς
(Χειρόγραφο Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης
τῆς Ἑλλάδος
ἀρ. 1504, τέλος 18ου/ἀρχὲς 19ου αἰ.)

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΡΑΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΔΑΚΤΩΡ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Σύντομος ιστορία τῆς ἰατρικῆς
(Χειρόγραφο Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης
τῆς Ἑλλάδος
ἀρ. 1504, τέλος 18ου/ἀρχὲς 19ου αἰ.)

ΑΘΗΝΑ 2009

Δημήτριος Καραμπερόπουλος

Διδάκτωρ Ίστορίας τῆς Ἱατρικῆς, Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Μιλτιάδου 3, 145 62 Κηφισιά - Ἀθήνα

Τηλ.-Φαξ: 210 8011066

e-mail: karamber@otenet.gr

www.karaberopoulos.gr

Δημοσιεύθηκε στό περιοδικό *Δέλτος*, τεύχ. 23, 2002, σσ. 16-19.

Σύντομος ιστορία τῆς ἰατρικῆς (Χειρόγραφο Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος ἀρ. 1504, τέλος 18ου/ἀρχὲς 19ου αἰ.)

Ἀρκετὰ ἰατρικὰ βιβλία¹ κυκλοφόρησαν κατὰ τὸν 18ο καὶ ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰ., ἐκ τῶν ὁποίων λίγα ἀναφέρονται στὴν ἱστορία τῆς ἰατρικῆς. Συγκεκριμένα ὁ ἰατρὸς Κωνσταντῖνος Μιχαήλ κυκλοφόρησε τὸ 1794 τὸ βιβλίον *Διαιτητική*, σὸ ὁποῖο προτάσσει ἓνα κείμενο ἐξ 136 σελίδων μὲ μία « Ἱστορία συνοπτικὴ περὶ ἀρχῆς καὶ προόδου τῆς Ἰατρικῆς ἐπιστήμης καὶ τινων περὶ αὐτὴν εὐδοκίμησάντων ἀνδρῶν, ἐκ παλαιῶν τε καὶ νεωτέρων συνερανισθεῖσων », πού, ὅπως ἔχουμε δεῖξει, θὰ πρέπει ἴσως νὰ θεωρεῖται ὡς ἡ πρώτη ἱστορία τῆς ἰατρικῆς στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα². Ἰδιαιτέρω βιβλίον ἱστορίας τῆς ἰατρικῆς ἐκδόθηκε ἀργότερα ἀπὸ τὸν ἰατρὸ Σέργιον Ἰωάννου³, ἐνῶ μερικὲς φορές περιλήφθηκαν σχετικὰ κείμενα σὲ ἄλλα βιβλία, ὅπως τοῦ Ἰωάννου Ἀδάμη, τοῦ Ἀναστασίου Γεωργιάδη καὶ τοῦ Π. Ἡπίτη⁴. Ἀκόμη, κείμενα σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορία τῆς ἰατρικῆς καταχωρίσθηκαν σὸ προεπαναστατικὸ περιοδικὸ *Ἑρμῆς ὁ Λόγιος*⁵ ἀπὸ τὸν Ἀ. Ἀρσάκη, « Ἐκθεσις συνοπτικὴ τῆς Ἰατρικῆς Ἱστορίας », ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιο Πολίτη, « Βραχεῖα καὶ συνοπτικὴ ἐκθεσις ὅλης τῆς Ἱστορίας τῆς Ἰατρικῆς, συγγραφεῖσα παρὰ τοῦ εὐκλεοῦς Σπρεγγελίου καὶ μεταφρασεῖσα ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν », ἀπὸ τὸν Δημήτριον Νίτζου, « Περὶ Σχολείων τῆς Ἰατρικῆς καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς διαλαμπάντων διδασκάλων καὶ τῶν αἰρέσεων », μετάφραση ἀπὸ τὸ Γαλλικὸ λεξικὸ τῶν

Ἰατρικῶν Ἐπιστημῶν. Ἀκόμη *Ἐπίτομον Ἱστορίαν τῆς Φυσιολογίας* ἐξέδωσε τὸ 1823 ὁ Γεώργιος Πούλιος⁶, μεταφράζοντας σχετικὸ βιβλίον τοῦ Οὐγγρου « Μιχαήλ Λενχουσέκ » (Michael de Lenhossek, 1773-1840), καὶ ὁ Δημήτριος Μαυροκορδάτος⁷, καθηγητῆς Ἀνατομίας τοῦ νεοιδρυθέντος Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, στὴν εἰσαγωγὴ τῆς Ἀνατομίας του κατὰχώρισε τὴν « Ἱστορίαν τῆς Ἀνατομίας ». Ἐπισημαίνεται ὅτι ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῖς⁸ εἰδείξε ἰδιαιτέρω ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἰατρικῆς, μεταφράζοντας ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν στὴ γαλλικὴ γλῶσσα σχετικὸ βιβλίον, σὸ ὁποῖο πρόσθεσε καὶ πολλὰ δικὰ του ὑποσημειώσεις.

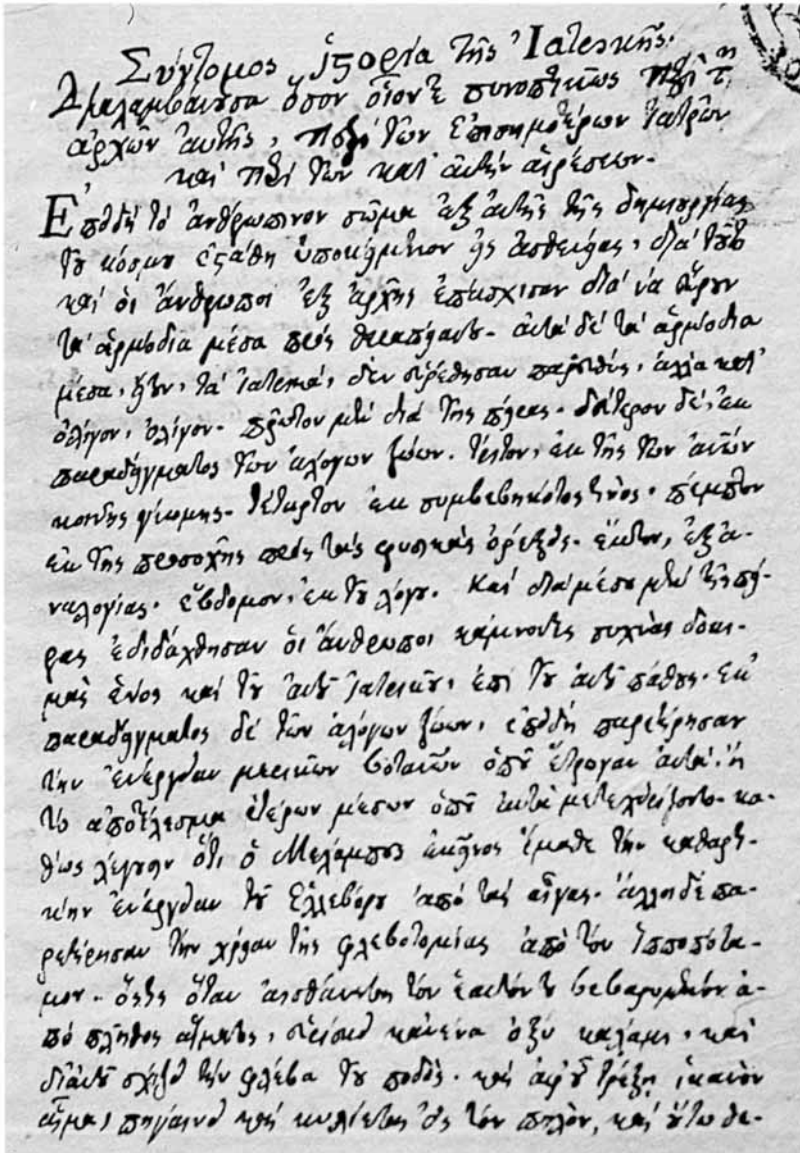
Ἐκτὸς ἀπὸ ἔντυπα βιβλία, καὶ σὲ δύο ἀνώνυμους χειρόγραφους κώδικες⁹ τῆς ἴδιας περίπου ἐποχῆς (τέλη 18ου-ἀρχὲς 19ου αἰ.) ἔχουν ἐντοπισθεῖ στοιχεῖα πού ἀναφέρονται στὴν Ἱστορία τῆς Ἰατρικῆς. Ὁ ἓνας κώδικας ἀπέκειται σὲ ἰδιωτικὴ βιβλιοθήκη στὴ Δρόμα καὶ φέρει τὸν τίτλον *Ἱστορία συνοπτικὴ περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ προόδου τῆς ἰατρικῆς τέχνης καὶ τινων περὶ αὐτὴν εὐδοκίμησάντων ἀνδρῶν*. Ὡστόσο, ὅπως ἔχουμε ὑποδείξει εἶναι ἀντίγραφο ἀπὸ τὸ ὁμώνυμο πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ Κων. Μιχαήλ *Διαιτητικῆ*, Βιέννη 1794, ταυτίζοντας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὸν ἀνώνυμο αὐτὸν κώδικα¹⁰. Ὁ ἐξεταζόμενος δεῦτερος χειρόγραφος κώδικας φέρει τὸν τίτλον *Σύντομος Ἱστορία τῆς Ἰατρι-*

1. Βλ. Γιάννης Καρρῆς, *Οἱ ἐπιστήμες στὴν Τουρκοκρατία. Χειρόγραφα καὶ ἔντυπα*, τ. Γ': *Οἱ ἐπιστήμες τῆς ζωῆς*, Ἀθήνα 1994, καὶ Δημ. Καραμπερόπουλος, *Ἡ μεταφορὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἰατρικῆς γνώσης μέσῳ τῶν ἐντύπων ἰατρικῶν βιβλίων κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ*, διδακτορικὴ διατριβή, Ἀθήνα, 1996.
2. Βλ. Δημ. Καραμπερόπουλος, *Ἡ πρώτη Ἱστορία τῆς Ἰατρικῆς στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα*, Ἀθήνα-Πειραιῶς, 1994.
3. Βλ. Σέργιος Ἰωάννου, *Πραγματεῖα Ἰατρικῆς τῶμος πρῶτος, περιέχων Ἐπίτομον Ἱστορίαν τῆς Ἰατρικῆς Τέχνης* ..., Κωνσταντινούπολις 1818.
4. Βλ. Ἰωάννης Ἀδάμη, *Σύντομος Ἱστορία περὶ τῆς ἐνεργείας καὶ ὠφελείας μερικῶν ἐκλεκτῶν καὶ εὐδοκίμων ἰατρικῶν ...*, Ἄλλη 1756, *Τοῖς Ἐντευξημένοις*. Ἀναστάσιος Γεωργιάδης, *Μεσογέρου Ἰατροφιλοσοφικῆ Ἀνθρωπολογία*, Βιέννη 1810, σσ. 122-140, « Ἱστορία καὶ ἀξία τῆς ἰατρικῆς ἱστορίας ». Π. Ἡπίτης, *Λοιμολογία*, Βιέννη 1816, σσ. 19-30.
5. Βλ. *Ἑρμῆς ὁ Λόγιος*, τ. Γ', 1813, Β' περίοδος, σσ. 123-129, 181-189, 197-202, 240-243, τ. Ζ', 1817, σσ. 33-36, τ. Ζ', 1817, σσ. 608-638.
6. Βλ. Γεώργιος Πούλιος, *Πραγματεῖα Φυσιολογικῆς*, τ. Α', περιέχων *Ἐπίτομον Ἱστορίαν τῆς Φυσιολογίας ἐκ τοῦ Ἀσπινικοῦ μεταφρασεῖσων*, ἐν Πέστῳ 1823.
7. Βλ. Δημήτριος Μαυροκορδάτος, *Ἀνατομία τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος*, Ἀθήνα 1836, σσ. ε'-λα', « Προλεγόμενα ». Πρβ. Γερ. Πεντόγαλος, *Σχολεῖα Ἰατρικῆς Παιδείας στὴν Ἑλλάδα*, Θεσσαλονίκη 1991, σσ. 69-75, Κ. Γ. Πουρναρόπουλος, « Ἡ Ἱστορία τῆς Ἀνατομίας τοῦ Δημητρίου Μαυροκορδάτου (1811-1839) », *Παρνασσός* 23 (1981) 504-523.
8. Βλ. Ἀδαμάντιος Κοραῖς, *Esquisse d'une Histoire de la Médecine et de la Chirurgie depuis leur commencement à nos jours ... traduite de l'Anglais de M. W. Black*, Παρίσι 1798.
9. Βλ. Γιάννης Καρρῆς, *Οἱ ἐπιστήμες ...*, ὁ.π., σσ. 147-148.
10. Βλ. Γιάννης Καρρῆς, *Οἱ ἐπιστήμες ...*, ὁ.π., σ. 147.

κῆς. Διαλαμβάνουσα ὅσον οἶον τε συνοπτικῶς περὶ τῶν ἀρχῶν αὐτῆς, περὶ τῶν ἐπισημοτέρων ἰατρῶν καὶ περὶ τῶν κατ' αὐτὴν αἰρέσεων καὶ ἀπόκειται στὸ Τμήμα Χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος στὸ ὑπ' ἀρ. 1504 τεύχος.

Περιγραφή τοῦ χειρογράφου τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης 1504

Ὁ κώδικας¹¹ ἐκ κοινοῦ χάρτου, μήκους 20 ἐκ. καὶ πλάτους 14 ἐκ., ἀποτελεῖται ἀπὸ 19 φύλλα, ἐκ

Ἡ πρώτη σελίδα τοῦ χειρογράφου.

11. Βλ. Ἰωάννης Σακελλίων, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος, Ἐν Ἀθήναις 1892, σ. 269, ἀρ. 1504, «Τεύχος ἐκ χάρτου κοινοῦ, μήκος 0,20, πλάτος 0,14 κατὰ τὴν 19ῆν ἑκατονταετηρίδα καθαρώς γεγραμμένην, ἐκ φύλλων δὲ συγκεκλιμένων 19. Ἐπιγέγραπται Ἐπίτομος Ἱστορία τῆς ...'. Ταύτη προσήρηται καὶ Προγνωστικὰ μυστηριώδη Ἱπποκράτους». Γιάννης Καρράς, Οἱ ἐπιστήμες ..., ὁ.π., σ. 147.

τῶν ὁποίων στὸ πρῶτο μέρος ἀπὸ τὸ 3α ἕως 13β μὲ ἄλλο χαρτὶ καὶ γραφῆ περιέχεται τὸ κείμενο Ἱστορίας τῆς Ἰατρικῆς, καὶ ἀπὸ 14α ἕως 19β μὲ ἄλλο χαρτὶ καὶ γραφῆ περιέχεται τὸ ἔργο μὲ τίτλο *Προγνωστικὰ μυστηριώδη Ἱπποκράτους*. Τὸ πρῶτο μέρος φέρει ἰδιαίτερη ἀρίθμηση ἀνὰ σελίδα μὲ συνολικὰ 21 σελίδες, ἐνῶ στὶς σελίδες 2, 3 καὶ 6 ὑπάρχουν παρασελίδες σημειώσεις. Ἡ γλώσσα τοῦ χειρογράφου εἶναι ἀπλή, καθαρὴ, κατανοητὴ καὶ ὁ λόγος σαφής, καταληπτὸς καὶ μεστός, στοιχεῖα τοῦ δείχνουν ὅτι ὁ συγγραφέας πρέπει νὰ ἦταν κάποιος λόγιος ἰατρός. Ἡ ἀρχὴ τοῦ χειρογράφου ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἐπειδὴ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἐξ αὐτῆς τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου ἐστάθη ὑποκειμενὸν εἰς ἀσθενείας, διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐξ ἀρχῆς ἐπάσχισαν διὰ νὰ εὕρουν τὰ ἀρμόδια μέσα πρὸς θεραπείαν του». Τὸ χειρόγραφο τελειώνει ὡς ἐξῆς: «Οἱ περισσότεροι τῶν ἰατρῶν ἀποδέχονται τὴν σήμερον τὴν ἐκλεκτικὴν αἵρεσιν, ἣτις ὑπὸ τοῦ Ἀρχιγένοῦ λαβοῦσα τὴν ἀρχὴν ἐτελειοποιήθη ἤδη παρὰ τοῦ περικλεοῦς Πινέλλου τοῦ Γάλλου».

Πότε γράφηκε τὸ χειρόγραφο

Τὸ ἐξεταζόμενο χειρόγραφο, καὶ εἰδικότερα τὸ τμήμα τοῦ ποὺ ἀφορᾷ τὴν Ἱστορία τῆς Ἰατρικῆς πρέπει νὰ γράφηκε στὰ τέλη τοῦ 18ου ἢ ἀρχῆς τοῦ 19ου αἰῶνα. Καταλήγουμε στὸ συμπέρασμα αὐτὸ ἀπὸ τοὺς ἀναφερομένους στὶς δύο τελευταῖες σελίδες ἰατροῦς, οἱ ὅποιοι ἐζήσαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου καὶ ἀρχῆς τοῦ 19ου αἰῶνα: Anton Stoerck (1731-1803), John Brown (1735-1788), John Peter Frank (1745-1821), Philippe Pinel (1754-1820). Χαρακτηριστικὴ πάντως εἶναι ἡ φράση στὴν τελευταία σελίδα τοῦ χειρογράφου ὅτι «οὐκ ὀλίγοι ἐν τῇ Γερμανίᾳ ἐπίσημοι ἰατροὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις διέπρεψαν, καὶ ἐσχάτως ὁ κλεινὸς Πέτρος Φράγκικος» καὶ ἀκόμη ἡ κατάληξη μὲ τὸ ὄνομα τοῦ «Πινέλ».

Περιεχόμενο τοῦ χειρογράφου

Ὁ τίτλος τοῦ κειμένου *Σύντομος Ἱστορία τῆς Ἰατρικῆς* ἀναποκρίνεται πράγματι στὸ περιεχόμενο, διότι παραθέτει πολὺ συνοπτικὰ τὴν πορεία τῆς ἰατρικῆς, μνημονεύοντας τοὺς πρῶτους φημισμένους ἰατροὺς κάθε ἐποχῆς. Στὴν ἀρχὴ τοῦ κειμένου ἀπαριθμεῖ τὶς ἀρχῆς ἀπὸ τὶς ὁποῖες οἱ ἄνθρωποι ὀδηγήθηκαν στὴν «εὐρεσίαν τῆς ἰατρικῆς». «Πρῶτων μὲν διὰ τῆς πείρας, δεύτερον δὲ ἐκ τοῦ παραδείγματος τῶν ἀλόγων ζῶων, τρίτον ἐκ τῆς τῶν ἀνθρώπων γνώμης, τέταρτον ἐκ συμβεβηκότος τινός, πέμπτον ἐκ τῆς προσοχῆς πρὸς τὰ φυσικὰ ὀρέξεις, ἕκτον ἐξ ἀναλογίας, ἕβδομον ἐκ τοῦ λόγου», ἀναπτύσσοντας συνοπτικὰ στὶς τρεῖς πρῶτες σελίδες τὴν κάθε μία

ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἀρχῆς, παραθέτοντας καὶ σχετικὲς περιπτώσεις, ὅπως ὅτι μετὰ ἀπὸ παρατηρήσεις σὲ ζῶα ἐγίνε γνωστὴ ἡ καθαρκτικὴ ἐνέργεια τοῦ ἐλλεβόρου, ἡ χρῆση τῆς φλεβοτομίας, ἡ χρῆση τοῦ κλυστηρίου γιὰ τὴ δυσκοιλιοσύνη, ἡ λήψη βοτάνων ἐπὶ δηλητηριωδῶν δηγημάτων, παραπέμποντας μάλιστα σὲ σχετικὰ κείμενα τοῦ Γαληνοῦ, τοῦ Αἰλιανοῦ, τοῦ Πλινίου καὶ τοῦ Παισαίου.

Σχετικὰ μὲ τὴν τελευταία ἀρχὴ σημειώνεται ὅτι ἀπὸ ὀρισμένους χαρισματικούς ἰατροὺς χρησιμοποιήθηκε καὶ ὁ «λόγος», «ἤγουν ἡ δύναμις ὅπου ἔχομεν εἰς τὸ εὕρισκεν ἄφ' ἑαυτῶν τὰ ἰατρικά», καὶ αὐτὸ ἐγίνε «διὰ τῆς συντόνου σπουδῆς εἰς τὴν κατανόησιν τῶν ἔργων τῆς φύσεως». Τονίζεται ὅτι «κάθε ἔθνος εἶχε τοὺς ἐδικούς του ἐφευρέτας τῆς ἰατρικῆς τέχνης», καὶ «οἱ μὲν Χαλδαῖοι εἶχον τὸν Ζωροάστρη, οἱ Αἰγύπτιοι τὸν Ἑρμῆν τὸν Τρισμέγιστον, οἱ Γαλάται τοὺς Δρυΐδας, οἱ Ἴνδοι τοὺς Σαρμάνας, ὡς λέγει ὁ Στράβων, οἱ Ἕλληες δὲ τὸν Ἀσκληπιόν», γι' αὐτὸ καὶ ὀνομαζόμενος «Ἀσκληπιάδα» οἱ ἰατροί. Ὑπογραμμίζεται ὅτι «τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων, καθὼς εἰς ὅλας τὰς ἄλλας τέχνας, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἰατρικὴν ἔκαμε προόδους περισσοτέρας».

Στὴν πέμπτη καὶ ἕκτη σελίδα ἀναφέρεται ὅτι οἱ φιλόσοφοι Πυθαγόρας, Πλάτων, Ἀριστοτέλης καὶ Θεόφραστος «εἶχον ἰδέαν τῆς ἰατρικῆς». Ὅμως τονίζεται ὅτι ὁ Ἱπποκράτης «ὑπερέβη ὅλους τοὺς πρὸ αὐτοῦ κατὰ τὴν ἰατρικὴν» καὶ τὴν διεχώρισε ἀπὸ τὴ φιλοσοφία, ἀποκληθεὶς «πατὴρ τῆς ἰατρικῆς». Μαθητὲς του ἦταν οἱ δύο γιοῖ τοῦ Θεσσαλὸς καὶ Δράκων, ὁ γαμπρὸς του Πόλυβος, ὁ Διοκλῆς ὁ Κάρυστιος, ὁ Πραξαγόρας καὶ ὁ Χρυσίππος. Σημειώνεται ὅτι «Σχολεῖα» Ἰατρικῆς εἶχαν δημιουργηθεῖ ἐκτός ἀπὸ τὴν Κνίδο, τὴ Ρόδο καὶ τὴν Κῶ, στὴν Κυρήνη, τὸν Κρότων καὶ τὴν Ἐπίδουρο. Ἐπίσης στὴ Φρυγία, μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ζεῦξι, ἐνῶ στὴ Σμύρνη διέπρεψε ὁ Ἰκέσιος. Ὅμως τὸ «περιφανέστερον σχολεῖον τῆς ἰατρικῆς» ἦταν αὐτὸ τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅπου διέπρεψαν ὁ Ἡρόφιλος ὁ Χαλκηδόνιος, μαθητὴς τοῦ Πραξαγόρα, καὶ ὁ Ἐρασίστρατος ὁ Κεῖος, μαθητὴς τοῦ Χρυσίππου, γιὰ τοὺς ὁποίους γράφει ὅτι «οἱ δύο οὗτοι ἐστάθησαν μεγάλοι ἰατροὶ καὶ τολμηροὶ χειρουργοὶ καὶ ἔκαμαν οὐκ ὀλίγας παρατηρήσεις εἰς τὴν ἀνατομίαν», ἐπισημαίνοντας ὅτι ἀπὸ τὰ ἔργα τους σώζονται λίγα ἀποσπάσματα στὰ συγγράμματα τοῦ Γαληνοῦ.

Μνημονεύονται ἐπίσης ὁ Ὀρειβάσιος, ὁ Ἀέτιος, ὁ Ἀλέξανδρος Τραλλιανός, ὁ Παλλάδιος, τοῦ ὁποῖου μάλιστα ἀναφέρονται τὰ ἔργα *Περὶ πυρετῶν σύντομος σύνοψις* καὶ *Υπόμνημα εἰς τὸ Ἱπποκράτους Περὶ ἀγγῶν*. Ἐπίσης μνημονεύεται ὁ Θεόφιλος «φιλόσοφος καὶ ἰατρός καὶ πρωτοσπαθάριος κατὰ τὸ ἀξίωμα» καὶ τὰ συγγράμματά του *Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος*, *Περὶ οὖρων καὶ διαχωρημάτων*, *Υπόμνημα εἰς τοὺς ἀφορισμούς τοῦ Ἱπ-*

ποκράτους, *Περὶ σφυγμῶν, Περὶ φλεβοτομίας*. Αναφέρεται ὁ Παῦλος Αἰγινήτης, μὲ τὴ σημείωση ὅτι «μετὰ τούτων δὲν ἐστάθη πλέον παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἄλλος ἀξιόλογος ἰατρός, μ' ὅλον ὅπου μετέπειτα ἐχρημάτισαν καὶ ἄλλοι τινές», ὅπως ὁ Ἰωάννης Ἀκτουάριος, τοῦ ὁποῦ μνημονεύει τὰ ἔργα *Περὶ ἐνεργειῶν τῶν παθῶν τοῦ ζωτικῆς πνεύματος καὶ Περὶ διαίτης*¹², ὁ Νόννος, ἰατρός ὁ ὁποῖος ἔγραψε *Ἐπιτομὴν ἰατρικῆς τέχνης*¹³, ὁ Συμεὼν Σήθης καὶ τὸ ἔργο του *Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον περὶ τροφῶν δυνάμεων*, ὁ Δημήτριος, ἰατρός ἐπονομαζόμενος Πεπαγωμένος, ὁ ὁποῖος ἔγραψε βιβλίον *Περὶ ποδάγρας* καὶ τέλος ὁ Νικόλαος Ἀλεξανδρεὺς ὁ Μυρεψός.

Στὴν 14 καὶ 15 σελίδα ἀναφέρονται οἱ Ἄραβες ἰατροὶ καὶ ἡ προσφορά τους στὴν ἰατρικὴ, καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ἀφρικανός. Ἀπὸ τὴν δέκατη ἕκτη σελίδα ἕως τὸ τέλος γίνεται ἀναφορὰ στοὺς σημαντικοὺς ἰατροὺς ποὺ ἤκμασαν στὴν Εὐρώπη μετὰ τὸν 15ο αἰῶνα, μέχρι τοῦ «περικλεοῦς Πινέλλου τοῦ Γάλλου». Γίνεται μνεῖα τῆς καταστροφῆς τοῦ «Ρωμαϊκοῦ βασιλείου», δηλ. τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ ὅπου «πολλοὶ τῶν πεπαιδευμένων Γραικῶν διεσκορπίσθησαν [...] διδάσκοντες τὰ ἑλληνικὰ καὶ μεταφράζοντες τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν». Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο εἰσήχθη ἡ Ἱπποκρατικὴ διδασκαλία στὴ δυτικὴ ἰατρικὴ. Ἀναφέρονται οἱ πρῶτοι ἰατροὶ τῆς Εὐρώπης: J. Fernel (1506-1558), A. Duerer, G. Baillou (1538-1616) («Φερνήλιος, Δουρῆτος, ὁ ὑπομνηματίσας τινὰ τῶν Ἱπποκρατικῶν συγγραμμάτων, καὶ Βαλλῶ-

νιος»).

Στὴ συνέχεια γίνεται ἀναφορὰ στοὺς Παράκελσο, A. Vesalius, G. Fallopio, H. Fabricius, B. Eustachi, Th. Bartholin, G. B. Morgagni καὶ W. Harvey («ὁ πρῶτος τὴν κυκλοφορικὴν κίνησιν τοῦ αἵματος εὐρών καὶ ἐκδοὺς σύγγραμμα περὶ τούτου κατὰ τὸ 1628»). Ἐπίσης καταγράφονται ὁ S. Sanctorio, Th. Sydenham, ὁ ὁποῖος «Ἱπποκράτης ἀγγλικὸς ὀνομάζεται», οἱ M. Malpighi, A. Q. Riberi, G. Baglivi, P. Alpino, F. Hoffmann, G. E. Stahl. Μνημονεύεται ὁ J. H. Schultze, ὁ ὁποῖος συνέγραψε καὶ ἱστορίαν τῆς ἰατρικῆς καὶ οἱ διάσημοι ἰατροὶ τῆς ἐποχῆς H. Boerhaave, ὁ ὁποῖος «εἷς τῶν μεθ' Ἱπποκράτην σοφωτέρων ἰατρῶν δικαίως νομίζεται», καὶ οἱ μαθητὲς του, μετὰ τῶν ὁποῶν ἦταν καὶ ὁ Anton Stoerck, στὸν ὁποῖο ὁ ἰατρός Κωνσταντῖνος Μιχαὴλ ἀφιέρωσε τὸ βιβλίον του *Διαιτητικὴ*, καθὼς ἐπίσης ὁ M. Stoll, ὁ J. G. Zimmermann, ὁ S. A. Tissot, ὁ Peter Frank, τελειώνοντας μὲ τὸν «περικλεῆ Πινέλ» (Philippe Pinel).

Συμπερασματικὰ μπορεῖ νὰ ὑποστηριχθεῖ ὅτι στὸ παρουσιαζόμενον ἀνέκδοτο κείμενο *Σύντομος Ἱστορία τῆς Ἰατρικῆς* δίνεται συνοπτικὰ καὶ μὲ γλαφυρὴ γλῶσσα ἡ πορεία τῆς ἰατρικῆς ἀνὰ τοὺς αἰῶνες, μὲ ἀναφορὰ στοὺς βασικοὺς σταθμοὺς τῆς καὶ στοὺς σημαντικότερους ἰατροὺς. Τὸ περιεχόμενο τοῦ χειρογράφου αὐτοῦ κοντὰ στὰ ἄλλα κείμενα δείχνει ἐπὶ πλέον τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ἑλλήνων τῆς προεπαναστατικῆς ἐποχῆς γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἰατρικῆς.

Λέξεις ἐρευρηρίου: Ἡ χειρόγραφος *Ἱστορία τῆς Ἰατρικῆς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος*.

SUMMARY

THE MANUSCRIPT A BRIEF HISTORY OF MEDICINE (END OF 18th- BEGINNING OF 19th CENTURY) OF THE NATIONAL LIBRARY OF GREECE

Dimitrios Karaberopoulos

(Deltos, 23, 2002, 16-19)

In the list of manuscripts of the National Library of Greece, a paper code in sheets 20X14 cm, containing a handwritten Brief History of Medicine, exists. The text covers 21 pages. The writer of the manuscript is unknown; by its style it follows that he must have been a learned man. As far as the age of the manuscript is concerned, it is deduced that it was written by the end of 18th or in the early years of 19th century. The reasons and the steps of the "invention" of medicine by man, its periods and the most famous doctors of each period are reported.

Key-words: The manuscript *Brief History of Medicine of the National Library of Greece*.

12. Τὸ ἔργο τοῦ Ἰωάννη Ἀκτουαρίου τιτλοφορεῖται: *Περὶ ἐνεργειῶν καὶ παθῶν τοῦ ζωτικῆς πνεύματος καὶ τῆς κατ' αὐτὸ διαίτης*.

13. Τὸ ἔργο τοῦ Θεοφάνη Χρυσοβαλάντη (Νόννου) τιτλοφορεῖται: *Σύνοψις ἐν ἐπιτομῇ τῆς ἰατρικῆς ἀπάσης τέχνης*.